

УДК 342.9

Юлія ЛЕГЕЗА

професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, доктор юридичних наук, професор, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

DOI: 10.32782/LST/2023-3-7

Бібліографічний опис статті: Легеза, Ю. (2023). Екологічна безпека перевезень морським транспортом: питання адміністративної відповідальності. *Law. State. Technology*, 3, 39–43, doi: 10.32782/LST/2023-3-7

**ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ПЕРЕВЕЗЕНЬ МОРСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ:
ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Метою наукової роботи визначено здійснення характеристики питання екологічної безпеки перевезень морським транспортом з точки зору реалізації нормативно-правових аспектів шляхом застосування заходів адміністративної відповідальності. Встановлено, що однією із складових екологічної безпеки морського простору є система гарантій його адміністративно-правового захисту, серед яких важливе значення має механізм адміністративної відповідальності. Визначено, що нормативно-правовою підставою для застосування заходів адміністративної відповідальності у сфері забруднення та засмічення морського простору України є положення, передбачені ст. 59-1, яка розміщена у главі 7 «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини». Підкреслено, що поряд з цим вчинення правопорушень у сфері забруднення та засмічення моря своїм об'єктом шкідливого впливу може мати порушення встановленого порядку управління, зокрема, передбаченого ст. 188-5, що полягає у «невиконанні законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків». Встановлено, що правопорушення у сфері забруднення та засмічення моря можуть пов'язуватися із корупційними ризиками та проявами, а відтак допустимим є застосування інших норм, передбачених главою 15 «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління». Визначено, що важливим елементом регулювання морських відносин є міжнародні угоди, такі як Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права (UNCLOS), яка встановлює загальні принципи і норми для використання Світового океану, включаючи морську навігацію, права суден, охорону навколишнього середовища та багато інших аспектів морського права.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, держава, договір, забруднення, засмічення, морський простір, нормативно-правове регулювання, перевезення, склад правопорушення, суб'єкт правопорушення.

Yuliia LEHEZA

Professor at the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Doctor of Law, Professor, Institute of Human and Social Sciences, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

DOI: 10.32782/LST/2023-3-7

To cite this article: Leheza, Yu. (2023). Ekologichna bezpeka perevezen morskyim transportom: pytannia administratyvnoi vidpovidalnosti [Environmental safety of marine transportation: an issue of administrative responsibility]. *Law. State. Technology*, 3, 39–43, doi: 10.32782/LST/2023-3-7

**ENVIRONMENTAL SAFETY OF MARINE TRANSPORTATION: AN ISSUE OF
ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY**

The purpose of the scientific work is to characterize the issue of environmental safety of maritime transport from the point of view of implementing regulatory aspects through the application of administrative liability measures. It

has been established that one of the components of the environmental safety of the maritime space is a system of guarantees of its administrative and legal protection, among which the mechanism of administrative responsibility is important. It has been determined that the regulatory basis for the application of administrative liability measures in the field of pollution and littering of the maritime space of Ukraine is the provisions provided for in Art. 59-1, located in Chapter 7 "Administrative offenses in the field of nature conservation, use of natural resources, protection of cultural heritage." It is emphasized that, along with this, the commission of offenses in the field of pollution and contamination of the sea by its object of harmful impact may have a violation of the established management procedure, in particular, provided for in Art. 188-5, consisting of "failure to comply with legal orders or instructions, other legal requirements of officials of bodies exercising state control in the field of environmental protection, use of natural resources, radiation safety or protection of natural resources, failure to provide them with the necessary information or provision of false information, committing other obstacles to the performance of their duties." It has been established that offenses in the field of pollution and sea litter may be associated with corruption risks and manifestations, and therefore it is permissible to apply other norms provided for in Chapter 15 "Administrative offenses encroaching on the established management procedure." It has been determined that an important element in the regulation of maritime relations are international agreements, such as the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), which establishes general principles and norms for the use of the World Ocean, including maritime navigation, ship rights, environmental protection and many other aspects of the sea rights.

Key words: administrative responsibility, state, contract, pollution, litter, maritime space, legal regulation, transportation, offense, subject of the offense.

Постановка проблеми. Відповідно до Директиви Європейського парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики встановлюється, що вжиття заходів із забезпечення охорони моря, водних ресурсів є фактором, який впливає як на економічний стан держави, так і на забезпечення якості життя людини та населення (Директива, 2000).

Згідно з положеннями Конвенції про захист Чорного моря від забруднення 1992 року та Протоколів до неї, де встановлюється, що «Забрудненням морського середовища» визначається прямий чи опосередкований вплив людини на кількісній та якісній характеристики водних ресурсів моря шляхом заподіяння шкоди «живим ресурсам і життю в морі», створенням небезпеки для здоров'я людини, утворенням перешкоди для діяльності на морі, в тому числі для рибальства та інших правомірних видів використання моря, зниженням якості використовуваної морської води та погіршення умов відпочинку (Конвенція, 1992).

Стан наукової розробки проблеми. Проблема забезпечення вимог національної екологічної безпеки та встановлення специфіки її нормативно-правового регулювання здійснювалась у дослідженнях В. І. Андрейцева, О.С. Заржицького, В.Ф. Погорілка, Ю. С. Шемшученка та ін.. В межах забезпечення ефективності адміністративно-правового регулювання забезпечення вимог екологічної безпеки варто виокремити публікації А.О. Борисенка, Є.О. Волько (Борисенко, 2019; Борисенко, Волько, 2022), Н.В. Мішиної (Mishyna, 2023) та ін. Проте питання нормативно-правового регулювання забезпечення екологічної безпеки

морського простору залишено поза увагою науковців, попри його надзвичайну актуальність в сучасних умовах.

Метою наукової роботи – є здійснення характеристики питання екологічної безпеки перевезень морським транспортом з точки зору реалізації нормативно-правових аспектів шляхом застосування заходів адміністративної відповідальності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Індексу екологічної ефективності, що є оприлюдненим у 2021 р., Україна обіймала 95 місце серед 178 країн світу. І при цьому це показники, що не відображують руйнівний вплив, що був заподіяний довкіллю внаслідок російської військової агресії, внаслідок якої за попередніми оцінками було завдано екологічної шкоди розміром понад 46 млрд дол США (Матяш, 2023).

Згідно із ст. 16 Конституції України встановлюється як стратегічне завдання держави «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави» (Конституція, 1996).

Однією із складових екологічної безпеки морського простору є система гарантій його адміністративно-правового захисту, серед яких важливе значення має механізм адміністративної відповідальності. Нормативно-правовою підставою для застосування заходів адміністративної відповідальності у сфері забруднення та засмічення морського простору України є положення, передбаченими ст. 59-1, яка розміщена у главі 7 «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, викорис-

тання природних ресурсів, охорони культурної спадщини». Поряд з цим вчинення правопорушень у сфері забруднення та засмічення моря своїм об'єктом шкідливого впливу може мати порушення встановленого порядку управління, зокрема, передбаченого ст. 188-5, що полягає у «невиконанні законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків». Крім того правопорушення у сфері забруднення та засмічення моря можуть пов'язуватися із корупційними ризиками та проявами, а відтак допустимим є застосування інших норм, передбачених главою 15 «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління».

Варто підкреслити, що у наукових публікаціях морський простір як об'єкт адміністративно-правової охорони тлумачиться подекуди доволі широко. В цьому сенсі цікавим є підхід, обґрунтований у публікаціях О.В. Тодорова та О.В. Логінова, які до кола правопорушень, що тягнуть адміністративну відповідальність за забруднення морського простору віднесли: самовільне захоплення водних об'єктів; порушення правил ведення державного обліку вод або перекручення чи внесення недостовірних відомостей в документи державної статистичної звітності (Тодорова, Логінов, 2018).

У зарубіжних публікаціях до правопорушень у сфері забруднення та засмічення моря відносять і недотримання вимог здійснення спеціального водокористування (Schillinger, J, Özerol, G, Güven-Griemert, Ş, Heldeweg, M., 2020).

Дійсно, якщо виходити із розуміння взаємозв'язків екосистем, то очевидно, що якість водних ресурсів річок, озер, водоймищ впливає прямо чи опосередковано на якість морських ресурсів, і порушення вимог здійснення водокористування річковими ресурсами, підземними водами може здійснювати негативний вплив і море. Такий підхід вимагає перегляду підходів до розуміння змісту адміністративної відповідальності за забруднення та засмічення морського простору України шляхом його поєднання із застосуванням заходів охорони внутрішніх водних ресурсів, зокрема, річок, які впадають до Чорного та Азовського морів.

Морський простір України є складовою Світового океану. В межах чинного законодавства

України категорія «світовий океан» застосовується в аспекті регулювання здійснення міжнародних перевезень морським сполученням. Морські перевезення відносяться до поширених видів перевезень, які при цьому дозволяють забезпечити як економічність, так і відносну безпеку та оперативність. З врахуванням специфіки розуміння морського простору як природного об'єкту очевидним є висновок про необхідність регуляції використання перевезень у такому сполученні не лише на рівні національного законодавства, але і на рівні актів міжнародного законодавства.

Зокрема, такими є положення ряду міжнародних нормативних актах, що ухвалені ООН та іншими міждержавними організаціями, серед яких варто виокремити Міжнародну морську організацію, Міжнародну організацію праці, Всесвітню організацію охорони здоров'я та ін.. Намагання забезпечити екологічну безпеку перевезень морським простором здійснюється і на рівні діяльності громадських організацій, зокрема, Міжнародного морського комітету, Консультативного комітету із запобігання забруднення моря нафтою, Об'єднання асоціацій судновласників Європейського Союзу, Міжнародної асоціації судновласників Чорноморського регіону та ін..

Перевезення морським транспортом часто супроводжується створенням загрози забруднення, що спричинює тяжкі екологічні наслідки не лише для однієї країни, в зоні територіального моря якої сталася аварія, але і площ Світового океану, з якими перебуває у природних взаємозв'язках те чи інше море.

Унеможливлення створення загрози екологічної небезпеки вимагає максимальної деталізації здійснення перевезень вантажів морським транспортом в цілому, і зокрема, перевезень небезпечних вантажів та відходів.

Специфіка здійснення господарської діяльності у морському просторі пов'язується із наявністю ряду особливостей. Передусім необхідно говорити, що попри встановлені регламенти здійснення перевезень у морському просторі в наслідок значних площ Світового океану допускається несанкціоноване використання певних самохідних чи несамохідних плавучих та стаціонарних споруд, плавзасобів, що або використовуються без належної дозвільної документації, або з порушенням їх цільового функціонального призначення у їх використанні. Крім того характер морських перевезень дозволяє говорити про участь у них значної кількості людей, неконтрольованих процесів міграції, переміщення населення, що теж впли-

ває на створення загрози в процесі транспортування вантажів.

Другою специфікою діяльності у Світовому океані є її ризиковість. Морське право регулює діяльність, пов'язану з мореплавством, та встановлює правила та норми, що допомагають уникнути небезпеки та вирішувати проблеми, що виникають на морі. Наприклад, правила про припинення договору перевезення в разі перешкод, такі як лід, допомагають підтримувати безпеку морської навігації (Матієнко, Допілка, 2021: 331-335).

Висновок. Отже, особливістю здійснення перевезень морським простором є міжнародний характер діяльності на морі. Багато морських відносин мають міжнародний характер, оскільки судна пересуваються через води, що перетинають національні кордони. Це вимагає гармонізації законодавства різних держав та укладення міжнародних угод для створення єдиної системи регулювання морських відносин. Отже, важливим елементом регулювання морських відносин є міжнародні угоди, такі як Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права (UNCLOS). UNCLOS встановлює загальні принципи і норми для використання Світового океану, включаючи

морську навігацію, права суден, охорону навколишнього середовища та багато інших аспектів морського права. Але при цьому така розгалуженість нормативно-правового регулювання перевезень морським транспортом створює чисельні протиріччя та правозастосовчі колізії, що на разі можуть бути врегульовані лише шляхом застосування аналогії права чи закону, а також морських звичаїв. Наприклад, згідно із нормативними положеннями здійснення торгових морських перевезень в Україні та міжнародному морському просторі та світовому океані вживаним є правило, що договір перевезення вантажів, в тому числі небезпечних вантажів, може бути припинено, якщо судно внаслідок дії непереборних обставин (крига, яку плавзасіб не може здолати через його технічні характеристики, або заборона входу до порту призначення чи інші обставини). Тобто по суті у таких відносинах діє принцип звільнення від цивільно-правової відповідальності в наслідок дії непереборної сили.

В цьому сенсі варто зазначити, що для договору перевезення морським транспортом доцільним є застосування таких категорій, як загальна аварія, обмежена відповідальність тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Директива Європейського парламенту і Ради 2000/60/ЄС від 23 жовтня 2000 року про встановлення рамок заходів Співтовариства в галузі водної політики. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text
2. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 року. Протоколи до неї. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065/ed19940414/find?text=%C7%E0%E1%F0%F3%E4%ED%E5%ED%ED%FF+%EC%EE%F0%F1%FC
3. Borysenko A. The system of taxation of activities in the field of use of natural resources. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2019. № 42. С. 60-63. URL.: http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc42/part_2/18.pdf
4. Борисенко А.О., Волько Є.О. Взаємодія інститутів громадянського суспільства та органів публічної влади у здійсненні регіональної екологічної політики. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. №.6. С. 43-46
5. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2023. Т. 32. С. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf>
6. Матяш Т. Збройна агресія Росії завдала шкоди екології України на \$46 млрд, – Мінприроди. URL.: https://lb.ua/society/2023/01/14/542516_zbroyna_agresiya_rosii_zavdala_shkodi.html
7. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Тодорова О. В., Логінов О. В. Адміністративна відповідальність за забруднення морського середовища: проблемні аспекти. *LEX PORTUS*. № 3. (11)'2018. С. 208-218.
9. Schillinger, J, Özerol, G, Güven-Griemert, Ş, Heldeweg, M. Water in war: Understanding the impacts of armed conflict on water resources and their management. *WIREs Water*. 2020; 7:e1480. <https://doi.org/10.1002/wat2.1480>
10. Матієнко К. Г., Допілка В. О. Правове регулювання відповідальності за забруднення навколишнього середовища при перевезенні небезпечних вантажів морем. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2021. Випуск 67. С. 331-335.

REFERENCES:

1. Dyrektyva Yevropeiskoho parlamentu i Rady 2000/60/leS vid 23 zhovtnia 2000 roku pro vstanovlennia ramok zakhodiv Spivtovarystva v haluzi vodnoi polityky [Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of October 23, 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text [in Ukrainian].
2. Konventsiia pro zakhyst Chornoho moria vid zabrudnennia 1992 roku [Convention on the Protection of the Black Sea from Pollution of 1992. Protocols to it.]. Protokoly do nei. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065/ed19940414/find?text=%C7%E0%E1%F0%F3%E4%ED%E5%ED%ED%FF+%EC%EE%F0%F1%FC [in Ukrainian].
3. Borysenko A. (2019) The system of taxation of activities in the field of use of natural resources [The system of taxation of activities in the field of use of natural resources]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: «Iurysprudentsiia»*. № 42. С. 60-63. Retrieved from http://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc42/part_2/18.pdf [in Ukrainian].
4. Borysenko A.O., Volko Ye.O. (2022) Vzaiemodiia instytutiv hromadskoho suspilstva ta orhaniv publichnoi vlady u zdiisnenni rehionalnoi ekolohichnoi polityky [Interaction of civil society institutions and public authorities in the implementation of regional environmental policy]. *Dniprovskiyi naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava*. 2022. №.6. S. 43-46 [in Ukrainian].
5. Mishyna N. V. (2023) Decentralization: European court of human rights judgements implementation [Decentralization: European court of human rights' judgments implementation]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. Odesa, 2023. T. 32. S. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf> [in Ukrainian].
6. Matiash T. (2023) Zbroina ahresiia Rosii zavdala shkody ekolohii [Russia's armed aggression caused \$46 billion in damage to Ukraine's ecology, – Ministry of Natural Resources]. *Ukrainy na \$46 mlrd, – Minpryrody*. Retrieved from https://lb.ua/society/2023/01/14/542516_zbroyna_agresiya_rossii_zavdala_shkodi.html [in Ukrainian].
7. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. S. 141. [in Ukrainian].
8. Todorova O. V., Lohinov O. V. (2018) Administratyvna vidpovidalnist za zabrudnennia morskoho sere-dovyshcha: problemni aspekty [Administrative responsibility for pollution of the marine environment: problematic aspects]. *LEX PORTUS*. № 3. (11). S. 208-218. [in Ukrainian].
9. Schillinger, J, Özerol, G, Güven-Griemert, Ş, Heldeweg, M. (2020) Water in war: Understanding the impacts of armed conflict on water resources and their management. *WIREs Water*. 7: e1480. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/wat2.1480>
10. Matienko K. H., Dopilka V. O. (2021) Pravove rehuliuвання vidpovidalnosti za zabrudnennia navkolysh-noho sere-dovyshcha pry perevezenni nebezpechnykh vantazhiv morem [Legal regulation of liability for environmental pollution during the transportation of dangerous goods by sea]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii PRAVO*. 2021. Vypusk 67. S. 331-335. [in Ukrainian].